

Рахымжан
ОТАРБАЕВ

Дйна-сумур

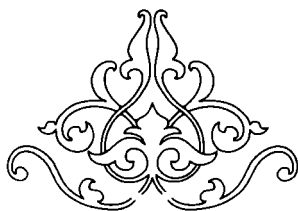

Рахымжан Отарбаев

АЙНА-ҒҰМЫР

Пьесалар

FOLIANT
БАСПАСЫ
Астана-2013

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз-7

О-81

*Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат
министрлігі Ақпарат және мұрағат комитетінің «Әдебиеттің
әлеуметтік маңызды түрлерін басып шығару» бағдарламасы
бойынша шығарылды*

О-81 Отарбаев Р.

Айна-ғұмыр. Пьесалар. – Астана: Фолиант, 2013. – 512 б.

ISBN 978-601-302-011-2

48343

Рахымжан Отарбаевтың бұл кітабына пьесалары топтастырылған. Тарихтағы табандылық пен тамырдағы тектілікті ұштастыра отырып, адам мен қоғам, тұлға мен тобыр тартысқан замана шындығын бүкпесіз суреттеген автордың әр туындыдағы айтар ойын ойлы оқырман өзі саралар.

Талғамы биік көпшіліктің көңілінен шығары талассыз.

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз-7

ISBN 978-601-302-011-2

© Отарбаев Р., 2013

© «Фолиант» баспасы, 2013

Семей қаласындағы
«Областная» библиотека
И. С. МУКАНОВА

БЕЙБАРЫС СҰЛТАН

Екі актілі, төрт көріністі тарихи драма

Қатысатын кейіпкерлер:

1. БЕЙБАРЫС СҰЛТАН
2. ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ
3. ПҰЛЖЕТПЕС
4. АНА
5. УӘЗІР
6. ИСА ТҰРАН ШАХ
7. ХУАН ПИРӨДАР
8. ЛЮДВИГ ІХ
9. АҒА ШАХИН
10. БЕК
11. ФАТИМА
12. ҚАЛАУЫН
13. ҚҰТІЗ
14. ТӘҢІРБЕРДІ
15. ТӘЖІ БАҚЫТ
16. САЙД
17. АХМЕТ
18. ШЕЙХ

Шапқыншылар, мәмлүктер, елшілер, тұтқындар, шабармандар, періштелер, шаһар әкімі, дауыстар, қарауыл, жаршы, саудагер, т.б.

Бірінші акт

Бірінші көрініс

Сахнаға жарық күңгірт түсіп тұр. Халық әрлі-берлі сапырылысып, алуан түрлі дауыстар естіліп жатады. Бұл – Кіші Азиядағы Сиуас қаласының құл базары.

Алыстан шығыс сазы естіліп тұрады. Дауыстар: «Құл алыңдар, құл!», «Өзі қайратты, өзі ақылды». «Ақылын басына езіп жақсын, күші болса жетеді». «Құл алыңдар, бұл Африкадан келген қара зәңгі». «Әкел бері, бағасы қандай?» «500 динар». «Қымбат. Ол бағаға мұндай қара күйенің бесеуін қатар аламын». «Құл алыңдар, құл, жарандар. Күші бар, ақылы жоқ. Құлағы бар, тілі жоқ. Көзі бар, бірақ көрмейді». «Әкел, әкел бермен. Ең қымбат құл осы!»

Осы сәтте сатушылар да, құл алушылар да дүрлігісе қалады. Дауыстар: «Кеме келді, кеме!» «Жаңа құлдарды түсіре бастады». «Сауда енді қызады».

Аяқ-қолдарындағы кісендері сылдырлап құлдар келе бастайды. Дауыстар: «Бұлар итальян саудагерлері». «Орта Азия мен қыпшақ даласынан тұтқындар әкелді». «Тездетіп таңдайық». «Бәрібір қара зәңгіден артығы жоқ». «Жо-жоқ, қыпшақтар асқан жауынгер халық». «Ең жақсы мәмлүк солар». Ортаға итальян саудагері шығады.

ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ: Дон бойынан, Карпаттан келгендер, оң жаққа шығындар. Хиндустаннан, Курдстаннан әкелінген тұтқындар, сол қанатқа сап түзе. Арараттан қолға түскендер әрмен тұр. Қазақ даласынан ұсталған қыпшақтар, басындар аяқты, жақындаңдар маған.

(Кісендері сылдырлап, екі бала саудагердің жанына таяп келеді).

ДАУЫСТАР: Өзге ересек қыпшақтар қайда?

– Оларды кемеден шығармаған болар.

– Ең алдымен нашарын саудалайтын әдеті емес пе?

– Мына екі сәби кімге қорған болмақ?

– Пішту деген! Бұларды балапан құстай қолға үйрету жеңіл. Есейіп кетсе көнбейді.

ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ: Ересек қыпшақтар кемеде көтеріліс жасап, қырық пышақ боп қырқысты. Алла жар болып, бір-бірлеп ұстадық та, кісенімен теңізге әуап деп аттық. Акулалар ап деп, ап деп (*мимикасын көрсетіп*) қағып алып отырды. Сонда қыңқ деп дыбыс шығарған, жалынып-жалбарынған бірі болса ше. Дайын құлдықтан гөрі өлімді артық көретін неткен намысшыл халық!.. Кәне, келіңдер, сауданы осы екі қыпшақ баладан бастаймын. Қол-аяғы бүтін, тісі түгел, көздерінде от, кеудесінде шоқ бар. (*Саудагерлер қаумаласып, қауқылдасып қалады*). Мұндай мәмлүкті алған да арманда, алмаған да арманда! Алдымен сен шық ортаға (*итальяндық саудагер Қалауынды ортаға алып шығады*). Кәне, таныстыр өзіңді.

ҚАЛАУЫН: Жасым он екіде. Есімім – Қалауын. Жайық бойын жайлаған қыпшақ ұлтынанмын. Нәсілім – беріш.

ДАУЫСТАР: Үш жүз динар беремін. Әкел қолды.

– Жоқ, төрт жүз.

– Мен аламын, бес жүз.

– Алты жүз алтын динар. Кел, бала!

– Мен атасының құнын берейін, сегіз жүз.

ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ: Бұл қыпшақтың құны – мың динар!

ДАУЫСТАР: Қой, әрі.

– Оңбаған итальяндық, сараң ит.

– Алтынға көміліп өлейін деген екен.

– Мә, мың динар. Әкел маған баланы!

– Алған кім?

– Сұлтан Салық Наджи-ад-диннің уәзірі.

– Жарадың.

– Әй, ерім-ай.

– Сауданы қылыш шапқандай ғып жасайды.

(Осы кезде Қалауын жанындағы Бейбарысқа тіл қа-тады. Екі баланың сәби үні сахна сыртынан естіліп тұрады).

ҚАЛАУЫН *(қуанып)*: Алақай, мені мың динарға бағалады.

БЕЙБАРЫС *(күрсініп)*: Сатылғаныңды да мақтан еттің бе?

ҚАЛАУЫН: Саған қанша берер екен, Бейбарыс? Аз ба, көп пе?

БЕЙБАРЫС: Қымбат адамның қашанда арзанға бағаланатын әдеті емес пе?

ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ: Екінші тұтқын қыпшақ, шық ортаға. *(Бейбарыс ортаға шығады. Биіктеу жерге тұрады)*. Таныстыр өзінді.

БЕЙБАРЫС: Жасым он екіде. Есімім – Бейбарыс. Жайық бойында моңғолдар тұтқынға алды. Ұлым – қыпшақ, нәсілім – беріш. Жамақ ханның ұлымын.

ДАУЫСТАР: О, қыпшақ ханның баласы.

– Көне, көрелік.

– Түсір басыңды, қақшандатпай.

(Осы кезде сахна шетіне оймақтай жарық түседі де, сегіз-он жастағы бүлдіршін қыз бала пайда болады. Бұл Бейбарыстың ата-анасы айттырып қойған Пұлжетпес еді. Бейбарыс пен Пұлжетпестің тілдесуі сахна сыртынан естіліп тұрады).

БЕЙБАРЫС: Пұлжетпес?

ПҮЛЖЕТПЕС: Әу, Бейбарыс.

БЕЙБАРЫС: Айттырып, ен тағып қойған қалыңдығым ең. Жат жерде өзіз басымыз саудаға түскен заманға тап келдік.

ПҮЛЖЕТПЕС: Мойыма, Бейбарыс. Тағдырдың бір сынағы шығар.

БЕЙБАРЫС: Пешенеге жазылған. Сол жазу түбі саған жетелеп барса екен мені.

ПҮЛЖЕТПЕС: Күтем, Бейбарыс. Ұшқан құстан, ескен желден, көшкен елден жолдаған сәлемінді күтемін. Шапқан аттың тұяқ дүбірі боп оралар деп тосамын.

БЕЙБАРЫС (*даусы дірілдеп*): Ерте ме, кеш пе, жаным ұяда болса жетемін. Пүлжетпес, жетемін саған!

ПҮЛЖЕТПЕС: Кү-те-мін, Бейбарыс. Кү-те-мін, жаным! (*Пүлжетпестің даусы жаңғырығып барып үзіліп кетеді. Өзі де ғайып болады*).

ДАУЫСТАР (*сахнадағы*): Көзінің ағы бар екен.

– Көңілінің мұңы бар екен.

– Хан баласы дейді өзін.

– Есі бүтін мәмлүк шықпас.

– Қой әрі.

– Әй, итальян саудагері, әкел алақанды, мә, сегіз жүз дихрам.

– Алла айырмаған қос қыпшақты мен айырмай-ақ қояйын. Айырылса бір-бірін жоқтап ішқұса боп өлер.

ИТАЛЬЯН САУДАГЕРІ: Сегіз жүз дихрам? Аздау. Мен мұның өзін моңғол саудагерінен сегіз жүз дихрамға сатып алғам. Бақтым, қақтым, үш ай аузына адал асымды тос-тым.

ДАУЫСТАР: Оттама! Барым осы. Ілмиіп өлгелі тұр.

– Әй, ерім-ай!

– Ақшаның бет-жүзіне қарамайды-ау өзі.

– Сөзді көрмейсің бе, оттама деп жылқы тепкендей бір-ақ қайырды.

– Ойбай-ау, ілмиіп өлгелі тұр екен деп, жылан шақ-қандай еткен жоқ па!

– Ха-ха-ха!

– Хи-хи-хи!

– Жетті! (*Ақырып. Бәрі сап басылды*). Бейбарыс, жа-қында маған.

(*Бейбарыс Сұлтан Салық Наджи-ад-диннің басына ақ сәлде ораған қауға сақал үззіріне таяп келеді*).

УӘЗІР (*Бейбарысқа*): Қолындағы не шөп?

БЕЙБАРЫС: Жусан.

УӘЗІР: Әкел бермен. (*Иіскейді. Мұрнын шүйіреді*). Иісі жаман екен, зытыр нәлетті. (*Лапылдап жанып жатқан отқа лақтырып кеп жібереді*).

БЕЙБАРЫС: Тоқта! (*Жан даусы шығып айқайлап жібергенде, сахна қараңғыланады да, саудагерлер мен құлдар тобы жоқ болып кетеді. Жарық қайтадан жанғанда майдан даласында тоқым жастанып жатқан Бейбарыс көрініс береді. Түсінен шошып оянады. Аяқ жағында бір қара зәңгі қарумен мұны күзетіп, екінші зәңгі бас жағында желпіуіш желпіп тұр. Бейбарыс аласұрып жан-жағына қарайды. Аты кісінейді*). Апыр-ай, Пұлжетпес, аяулым ғып атастырып, азабым ғып арпалыстырған бір бейне ғұмыр бойы түсімнен шығар емес. Жат өлкеде көңілімді жебегені ме, мынау қанды майдан қырғында қос қолтықтан демегені ме? Жусан. (*Ойланып*) Тұшынып бір иіскесең көкірегіңді шәйдай ашқан қайран Жайық бойының жусаны. Жас сәбидің қарын шашындай бұр жарғанын көрер ме еді?

(*Алыстан айқай-сүрең, қарулар қақтығысы, жылқы кісінегені естіледі. Бейбарысқа бір шапқыншы келеді*).

ШАПҚЫНШЫ (*бас иіп тағзым етіп*): Уа, қадірлі әскербасы, «Крест жорығына» шыққан француз жасағы бүгін шабуылды тағы бастады.

БЕЙБАРЫС (*бес қаруын тағынып жатып*): Дамиетта шаһарына азық-түлік жеткізілді ме?

ШАПҚЫНШЫ: Жеткізіп үлгердік, әскербасы. Олар қазір Мансұр айлағына беттеп келеді.

БЕЙБАРЫС: Жарлығымды жеткіз. Ғазауатқа қатысқан барша әскердің үштен бірі Ніл өзеніне тоспа салып байласын. Тез.

ШАПҚЫНШЫ: Астағы-пыр-алла, Нілді байлайды!

БЕЙБАРЫС (*шалт қимылдап*): Байласын. Оған Қалауын иелік етсін. Кімде-кім майдан даласын тастап қашса, көпір болады. Мұсылман зиратына қойылмайды. Кімде-

кім Нілді байламаса сүйегін судан табады, иман бұйырмайды.

ШАПҚЫНШЫ: Құп! *(Кетеді. Оның әлгі жарлықты жария еткен даусы естіліп жатады. «Кімде-кім майдан даласын тастап қашса, кәпір болады. Нілді байламаса, иман бұйырмайды»).*

(Сахнада соғыс көрінісі бастау алады. Сахнаның бір тұсында Бейбарыс бас болған мәмлүктер, екінші тұсында француздар. Қақтығыс өрши түседі).

ДАУЫСТАР: Қауыра шап!

– Сұқ найзаны!

– Кес басын!

– Жар өгін!

– Уа, жалдамалы мәмлүктер!

– Асыранды иттер!

– Арабтың артын жалаған құлдар!

БЕЙБАРЫС *(ашына ақырып):* Уа, ғазуат! Уа, мұсылман! Шегінуші болмаңдар! Қырындар кәпірді. Бауыздаңдар лақша! Еріндер соңымнан!

ДАУЫСТАР: Құдайдың құлымыз!

– Мұхамбеттің үмбетіміз.

– Шәдиярдың сәруарымыз.

– Шахит кетсек пейіштің төріндеміз.

(Қырғын майдан жалғаса беріп сахна айналғанда екінші бетке өтіп басылады да, сән-салтанатты сұлтан сарайында тақта отырған Иса Тұран шаһ көрініс береді. Шығыс музыкасы баяу ойнап, қақ алдында екі жас сұлу мықын, бөксесін бүлкілдетіп билеп тұр).

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(қызғын, қолын шапалақтап):* Сұмдық әдемі билейсіңдер. Тағы, тағы. *(Екі қыз екі жағынан таяп келіп, мықынын шаһқа қарай лақтырып-лақтырып билетеді. Сықылықтап сұлулар күлген сайын шаһ та маз-мейрам бола түседі).* Ғаж-жап! Сендердің марқұм әкем Сұлтан Салық Наджи-ад-дин соқтырған күміс теңгедей сыңғырлаған күлкілерінді естігенде *(пауза)* қара

тырнағыма дейін жыбырлап кетеді. *(Екі сұлудың күлкісі одан бетер күшейеді)*. Түп-тура жыбырлап кетеді. Екеуіңді де бүгіннен бастап гареміме аламын. *(Қолына күміс тостағанды алып)* Сол үшін зәмзәм суын бір толғап жұтайын *(көтеріп тастайды. Ішке уәзір Хуан кіреді)*.

ХУАН: Рұқсат па, *(тағзым етіп)* күндей айбарлы, айдай дидарлы ұлы әміршім?

ИСА ТҰРАН ШАҒ: О, уәзір, қош келдің! *(Орнынан екі ұмтылып тұрады)*. Хуан пірәдәр, жер-жаһанның хабаршысы, жақсылықтың жаршысы. Баста сөзіңді!

ХУАН *(өтірік мұңайып, мүләйімсіп)*: Бұ жолы Сіз тосқан жаңалықтың жаршысы бола алмай қатты қаймығып тұрмын, ұлы әміршім. Айбарыңыздан сескеніп, дидарыңыздан именіп, ішімнен қан өтіп келді, Иса Тұран шаһ.

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(семсерін құлаштай суырып алып)*: Күллі Египет билеушісінің бетіне жел болып тиемін деген пәнде болса айт жасырмай.

ХУАН *(мүләйімсіп)*: Марқұм әкемнің сүйген құлы деп қыпшақ Бейбарысты дәсерсітіп қойдыңыз. Әскербасы ғып тағайындадыңыз. Нәсілі бөлек, қаны бұзық емес пе.

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Бейбарыстан артық әскербасы жоқ. Қалауын ондай көзсіз ер емес. Бұқпасы бар.

ХУАН: Сіз әскербасы ғып «крест жорықшыларына» қарсы шайқасқа жібердіңіз. *(Аяrlанып)* Ал, оның не істеп жатқанын білесіз бе?

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(шошып)*: Жоқ! Не істепті?!

ХУАН: Ніл өзенін байлатып, арнасын бітеп жатыр. Жаңа ғана бір зәңгіні қолтырауын тұтастай жеп қойды. Пәрше-пәрше ғып. Ол пәлелер өріп кетсе, бәрімізді жалмап тауысар.

(Иса Тұран шаһ тағына сылқ етіп отыра кетеді. Екі алақанын көтергенде музыка тоқтап, биші қыздар екі бүйірдегі есіктен жылыстап жоғалады).

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Нілдің суын бөгейді. Не мақсатпен? Ау, ұлы дария оған бой бере ме? Жау қайда, дария қайда?

Бірі – француз, бірі – су. Түсінсем бұйырмасын. *(Тағы да құміс тостағанды бір мәрте көтереді).*

ХУАН *(еңкейіп сыбырлап)*: Ұлы әміршім, Бейбарыс сеніміңізге кіріп, іштей іріткелі жүр. Жұлдызшы солай дейді. Тездетіп көзін құртпаса, тақтан дәмелі дейді.

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(қарқылдап кеп күледі)*: Тақтан? Қол-аяғын кісен қиған мәмлүк енді бағын тақта сынағысы келеді де. Мен тіріде ойлағаны іске аспас, Хуан пірәдәр. *(Қатуланып)* Бұйрығымды жеткіз Бейбарысқа! Тоқтатысын Нілді байлауын. Еркінсімесін. Атасынан қалған дария емес ол. Ертеңге дейін король Людвик тоғызыншыны тұтқынға алып үлгермесе, өз кәлләсін құзғын мүжиді. Иманын үйірсін. Бар. *(Хуан пірәдәр бұкең қағып, шыға жөнеледі. Иса Тұран шаһ көңілді кейпіне түсіп, алақанын шапалақтағанда музыка ойнап, екі биші қыз екі бүйірден шыға келіп әсерлі биін жалғастырады. Сыңғырлаған күлкі естіледі. Сахна айналып қаракөлеңкеленеді де, Бейбарыс бастаған мәмлүктер көрініс береді. Гүрілдеген Ніл дариясының сарыны естіледі. Дарияны бөгеп, жанталасып жатқан жасақтың іс-әрекеті байыз табар емес).*

ДАУЫСТАР: Қапқа толтыр құмды.

- Жүз қапты ат арнаға.
- Лай су шайып кетпесін.
- Қолтырауын!
- Шап басынан. Қылышпен!
- Сүйре құйрығынан!
- Түйре найзамен!
- Арна аунап барады!
- Біте көмейін. *(Жанталас жалғаса береді).*

ҚАРАУЫЛ: Әскебасы жойқын қимылдауда! Талайы кәлләсін құшып жатыр. Жау отты қаруын іске қосты. *(Гүрс еткен үн естіледі).*

(Доп мұлт кетті. Француздар шегінуде. Алды айлаққа қаша бастады).

ДАУЫСТАР (*дарияны бөгеп жатқандар*): Мәмлүктердің даңқы арта берсін!

– Бейбарыс жәй мәмлүк емес, ол – өскербасы.

– Қыпшақ нәсілі, қайтпас ер!

– Қалауынның ерлігі одан кем емес.

– Жаужүрек деп Қүтізді айт!

– Дария бөгелді!

– Су кемеріне келді.

– Енді не істейміз?

– Өскербасы Бейбарысқа ат шаптырыңдар.

– Арнаны қай тұсқа бұрамыз? Өмірін тосайық.

(Осы кезде дария басына Хуан пірәдәр келеді. Маңғаз да өркөкірек қалпы).

ХУАН: Уа, өңшең айтпаса білмейтін, ашпаса көрмейтін, құлдың құлақкесті тұқымы. Жер жаралып, су аққалы жасап келе жатқан ұлы дарияны бөгеу – исламның құтқарушысы, теңдессіз әмірші Иса Тұран шаһқа жасаған теңдессіз зиянкестіктерің. Дарияның аңы, өлкеміздің сәні – қолтырауынды қырғандарың тегі бөлек дұшпандықтарыңды дәлелдеп тұр. Ашыңдар тоспаны, қашыңдар аулақ, өңшең кісәпір. Бұл – ұлы әміршінің бұйрығы.

ДАУЫСТАР: Уа, уәзір, бұйрығыңа құлдық, бірақ орындай алмаймыз.

– Жау таяп келеді.

– Бейбарыстың жарлығымен жасадық.

ХУАН (*ашына айқай сап*): Ашыңдар дедім тоспаны! Сендер француздарға жол ашып беріп жатырсыңдар. Қазір жау жасағы Каирға сау ете түседі. Бұл не деген сатқындық?!

ҚАРАУЫЛ: Бейбарыс келе жатыр. Ақ тұлпармен құйғытып келеді.

(Ат тұяғының даусы естіледі. Сахнаға Бейбарыс шығады).

БЕЙБАРЫС (*алтығып*): Дария байланды ма?! Жарады! Қайтпас ерлерім менің!

ХУАН: Уа, әскербасы Бейбарысым, бұл не жанталас?

БЕЙБАРЫС: Уәзір, жау жағадан алғанда жұмсақ төсекте жата алмайтынымды білсеңіз нетті!

ХУАН (*басын шайқап*): Жарамады. Ашыңыз тоспаны. Әмірдің бұйрығы солай. Ертеңге дейін жауды талқандап, корольді қолға түсірмесеңіз, дар тұзағы Сіздің мойныңызды да айналып өтпес.

БЕЙБАРЫС (*қолын сілкіп тастап*): Жоғал әрмен, кәпірдің жансызы!

ХУАН: Елден ерек жылқы етін жеген, сүтін ішкен сен де кәпір! (*Хуан жылыстап жоғалады. Жәй кетпейді, кектесіп, айбат шегіп кетеді*).

БЕЙБАРЫС: Қарауыл! Қалауынға, Айтемір, Тоқтемір, Ибрагим Уаққа хабар сал. Мансұр айлағынан әскерді суыт алып шықсын. Жауға шегінер жер қалдырмай, Каир бетте сап түзесін. Қазір дарияны басқа арнамен босатамыз.

ҚАРАУЫЛ: Құп, әскербасы. Шапқыншы кетті. (*Айнала айқай-шуға, жанталасқа, қырғынға, қашты-қудыға бөленген. Ал Бейбарыс сахнаның қақ ортасында тұрып өзін дүниенің тірегі сезінгендей, өзгеге сездіргендей ойлы, мұңды қалпы жан-жағына – көрерменге көз тігіп, сәл пауза жасап қалады. Алыстан күй сарыны естіледі*). Әскербасы, бұйрығыңыз орындалды. Әскеріміз шайқасты тастап шықты да, француздар айлақта оңаша қалды.

БЕЙБАРЫС (*селк етіп*): Ағытындар Нілді! Ақсын жаңа арнамен. Бассын айлақты. Жұтсын жауды. (*Дарияның жойқын сарыны естіледі. Айқай-шу, ызы-қиқу естіледі*).

ҚАРАУЫЛ: Француздардың тірі шыққандары қашып келеді. Көбі дариямен ақты. Король дариямен ақты. Король Людвик тоғызыншы бастаған бекзада топ ақ жалау көтеріп шықты. Жеңдік жауды. Жарылқа, жаратқан ием. (*Онашақты француз солдатты сахна төрінен қашып өтеді*).

БЕЙБАРЫС (*өз-өзімен*): Жарылқа, тәңірім, жалғызды. (*Пауза. Бейбарыс айналасындағыларды көтеріп*) Жүріңдер, тұтқындаймыз корольді!

(Сахна қараңғыланады да жарық кері жанғанда Иса Тұран шаһтың сарайы көрініс береді. Музыка әуенімен төрт сұлу қыз шығыс биін билеп тұр. Шаһ тақта отыр, бас үзгір Хуан алдында мүттәйім қалпы иіледі).

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Сөйле, Хуан пірәдәрім. Үзгірлік пен шабармандықты шатыстырып алған жоқсыз ба?

ХУАН: Ұлы мәртебелім, жау жағадан, бәрі етектен жармасып жатқанда жаным қыдырып кетпеді ме?

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(қызғын):* Жауың белгілі, ал бәрің кім?

ХУАН: Тісі ақсған көкбәрі дегенім – Бейбарыс. Нәлді бөгеп, жауға жол ашып, француздарға қосылып кетті дейді.

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Сөзіңнің жалған еместігіне жан бересің бе?

ХУАН: Жан беремін, ұлы мәртебелім, жан *(жантала-сын)*. Қауіп төнді сіз бен бізге. Бейбарысқа қарсы ғазуат жариялап, майдан ашпасаңыз, күніміз қараң. Аспанда күн тұтылып, ай адасады.

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Ал, Бейбарыс әскербасы боларда әкем Сұлтан Салықтың алдында адалмын деп тұзға сиіп ант берген. *(Сарай есігі оқыс ашылып, ішке ентіккен Бейбарыс ентелей басып кіреді. Хуан шошып селк етеді).*

БЕЙБАРЫС: Рұқсат па, ұлы мәртебелім? «Крест жорығына» шыққандар айқын жеңіліс тапты. Көбі Нәлге ақты, батпаққа батты, азы қолға түсті. Людвиг тоғызыншының айғыр үйір тобын алдыма салып айдап әкелдім. Қабыл алыңыз.

ИСА ТҰРАН ШАҒ *(орнынан атып тұрып):* Қайратыңнан айналдым, қайран Бейбарыс! *(Тәлтіректен)* Кіргіз, басына шуда жамылғандарды! *(Сарайға король бас таған төрт-бес француз кіреді. Бәрінің де басында ақ парик, үстінде ақсүйектердің киімі. Көздерінде пенснә. Бірақ су, балшық шашырап, берекелері қашқаны көрініп тұр. Жүздерінде црей бар).*

БЕЙБАРЫС (*шаһқа тағзым етіп*): Ұлы мәртебелім, қабыл алыңыз, шақырылмаған қонақтарды. Күтусіз келгенімізге (*мысқылдап*) кешірім өтінеміз дейді. (*Король бастаған топ сәл ғана тізе бүгіп, иіледі*).

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Қолға түстік деңдер, мырзалар.

ЛЮДВИГ ІХ: Қапы соқтық, әмірші. Бар әскерімді тасқын жұтты. Әйтпесе... (*Тұран шаһ биші қыздарға ым қағады. Сұлулар тұтқындардың жан-жағына шығып сүйкене билеп естерін алады. Әлсін-әлсін былқылдаған мықындарымен шошытады. Иса Тұран шаһ күле, Хуан үркіп, Бейбарыс ойлы қалпы қарап тұрады*). Тойдық, әміршім, (*қатайып*) арабтардың биіне.

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Билеушісіне ше?

ЛЮДВИГ ІХ: Бәріне де.

(*Шаһ иек қағады. Бір сұлу қыз бір күміс тостақан шарапты корольге ұсынады*).

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Кел, король мырза, жеңіс үшін ішейік. (*Шаһ тостағанды көтереді. Ал Людвиг тоғызыншы ызаланып, тістеніп тұрып шарапты Хуанның бетіне шашып жібереді*).

ЛЮДВИГ ІХ: Кесімнді айт, әмірші. Басыма азаттық бер.

БЕЙБАРЫС: Жаңа ғана өз кесімнді өзің шығардың, король!

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Алла азат еткен басыңды араб еліне әкеп тозаққа тықтың (*басын шайқап*). Енді құтылу болмас.

ХУАН (*мүләйімсіп*): Әлбетте.

ЛЮДВИГ ІХ: «Қасиетті жер», алыстағы арман болдың-ау (*аһ ұрып*)...

ИСА ТҰРАН ШАҒ: Арман күйінде қалады. Бейбарыс, (*француздарды көрсетіп*) шудаларын сыпырып ал да, қырық есік зынданға сал.

(*Өзі биік баспалдақпен теңселе басып жоғары көтеріле береді*). Мен дүниені биік мұнара басынан қадағалап тұрамын. (*Хуан иіліп тағзым етеді, Бейбарыс тұт-*

қындарды алып шығып бара жатады, сұлулар биін жалғастыра береді. Сахна баяу күңгірттене түседі).

Екінші акт

Екінші көрініс

Сахнаның бір шетінен дауылпаз қаққан жаршы шығады.

ЖАРШЫ (*қуанышты*): Уа, қадірлі халайық, сұрағанға сүйінші бар. Сирия мен Палестинаға көз тіккендер жеңілді. Француз әскері талқандалды. Король қолға түсті. Сүйінші, халқым, сүйінші! Әмір сарайында ұлан-асыр той өтпек. Баспанасызға үй тимек, қатынсыздар қыз сүймек. Уа, халқым!.. (*Жаршы дауылпаз қағып сахнадан өте шығады. Ізінше қарсы беттен шабарман шығады. Даусы зарлы*).

ШАБАРМАН: Уа, халқым, Күн тұтылды, Ай адасты өрісінен. Күллі Египет қара жамылды. Арабтың туы құлады. Дауыл бөйтеректі жықты. Арабтың туы құлады. Дауыл бөйтеректі жықты. Тұнығымызды ылайлады. Иса Тұран шах шаһит кетті. Төрі жаннатта, жаны пейіште болғай. Уа, халқым, қоса күңірен, жұл шашыңды, жырт бетінді.

(Шабарман даусы жырақ кеткен соң, сахнадағы жарық қараңғыланып қайта жанғанда қара жамылған әмірші сарайы көрініс береді. Тақ бос тұр. Тақтың екі жағын қаумалап, Египеттің игі жақсылары қанаттас жайғасқан. Жүздері мұңды. Бірақ көбісі тақтан дәмелі).

АҒА ШАХИН (*бас уәзір*): Ил-алла-ла-ил-алла! Уа, қара жамылған жамағат, уәзірлер мен қадилар, шейхтар мен бектер. Тумақ – хақ, өлмек – хақ. Бұл – Алланың бұйрығы. Осы үрдісті берік ұстанып, Мұхамбет ғалейсаламның үмбеті болу – бір бақыт. (*Жиналғандар бас шұлғысып, «Әл-*

бетте», «Орынды сөз», «Алланың әмірі» десіп қалады). Ұлы әміршім Иса Тұран шахтың мәңгілік мекенімен табысқанына бір жұма өтті. Мұнара басынан қалай құлап, шаһит кеткеніне анық куә жоқ. Дау өршіп тұр. Ал, монғол әскері құрттай өріп, құмырсқадай жыбырлап, Бағдатты қоршауға алды. Әмірші жоқ, тақ бос тұр.

ХУАН (uіlin): Алла атымен ант етемін. Мұнара басына шығып әлемді шолып тұрған әміршіге қарай Бейбарыс көтеріліп бара жатты.

БЕК: Мен де көрдім. Белінде қайқыбас қылышы бар. Жүгіре басып мұнараға шықты.

ФАТИМА: Артынша шах мұнараның ұшар басынан құлап түскен.

ХУАН: Өзі тақтан дәмелі ғой.

ҚАЛАУЫН: Жалған. Шах өлгенде Бейбарыс қалған жауды талқандап жүрген. Мен бұған Қалауын басыммен ант етемін.

ҚҰТІЗ: Шахтың бойын әезіл шарап билеген. Күнәһар – сол.

ХУАН (шаптығып): Ұлы аруаққа неге тіл тигізесің? Оңбаған қыпшақ!

ҚҰТІЗ: Шахтың ұлты курд еді, өзің – жөйтсің. Оны да ұмытпа, Хуан пірәдар!

ҚАЛАУЫН: Араб елінің мәмлүктен шеккен залалы жоқ. Айыбы – найзаға тұщы етін, қылышқа талша мойнын, дойырға жон арқасын төседі.

АҒА ШАХИН: Мәжіліске Бейбарыс неге келмеген?

ҚҰТІЗ: Ол жауабын кеше берген. Қазір әскер басында.

АҒА ШАХИН: Өмір тұрғанда өлімді айтпа. Бітпес дауды қудық. Шахтың аруағын күңіреңттік. Пейіштегі жанын қозғадық. Күнәһар жоқ. Бейбарыс тақтан дәмегей болса, бізбен тізе қосар, қызыл тілді безер еді. Ұлы жеңісті жұлып әперген сол. Алла разы.

ХУАН: Тақ сұлтанын күтеді.

ҚАЛАУЫН: Тақ жалғыз.

БЕК: Дәмелі мың сан.

ҚҰТІЗ: Жамыраған жұлдыз көп те, жарық Ай біреу.

ФАТИМА: Жұлдыздың жаманы Айды күндер.

АҒА ШАХИН: Тақтың сегіз жастағы мұрагері бар.

ФАТИМА: Жыламай емшек ембейтін жас бала сұлтан-дыққа жарамайды.

ХУАН: Жанына ақылшы сайлайық.

ҚАЛАУЫН: Жолы мен жоралғысы бас уәзір Аға Шахинге түсіп тұр.

АҒА ШАХИН (*жан-жағындағыларға барлай қарап*): Ә, тақ талас басталды ма? Мен сұлтандықтан бас тартамын.

ҚҰТІЗ: Ендеше өскербасы Бейбарысқа жол ашайық.

ФАТИМА (*шар етіп, тұлданып*): Қаңғып келген қыпшақтан-ақ көрдік-ау көресіні.

ХУАН (*қосамжарланып*): Ендеше, арпа ішінде бір бидайдай Фатима Шаджарат-ад-дүр ханымға кезек берелік. Негізінде сұлтандық, нәсілінде тектілік бар әулет.

БЕК: Басшың тырна болса, күнің тырұлаумен өтер.

ҚАЛАУЫН: Түнің қарақшы боп, бірінді бірін қырумен өтер.

ФАТИМА: Сұлтан сүйегін сыйлаған. Мен Ғали-Арыстанның тұқымымын. Еншім бар тақтан.

ҚҰТІЗ: Мәмлүктер – мемлекеттің айбары. Тақтың дида-рына жарасса кемдік етпес.

ҚАЛАУЫН: Бейбарыс тақымына тар келсе, парасаты мен пошымы кем соқпас Құтіз қайда қалады?

ҚҰТІЗ: Иә, бәсе.

(*Өзеуреген, қол сермескен, кеуде соққан дау-дамай аз-кем үнсіз жалғасады. Мимикамен беріледі*)

АҒА ШАХИН (*қатаң*): Жетті! Құлан өліп, құрбақа дәуірлеген екен (*қолына әмірдің асасын алып*). Жеребе тастаймын. Осы асасын ұшар ұстаған пәнде тақ мұрагері атанады. Қалғаның соған жүріп, құлдық ұрасындар.

БӘРІ: Дұрыс шешім!

– Табылған ақыл.

- Иә, сәт.
- Жұлдызды шақ, жарқыра.
- Тигізе гөр алақанымды.
- Иә, жасаған.

(Аға Шахин ұзын асаны қақ ортаға қадайды)

АҒА ШАХИН: Кәне, жеребені ұстандар. Бір-бірлеп. *(Бәрі ұмтылысады. Біреуі қос қолдап жармасады. Көздерін жұмады, күбірлеп сыйынады. Иықтасады, кеудеден итеріседі).* Алланың мейірі Айбекке түсті *(өзгелері түгелдей күрсініп сала береді. Фатима жаңа сұлтанның мойнына оратыла кетеді).*

ФАТИМА *(көзін ойнатып, сиқырланып):* Біліп ем. Астыңнан тағың таймағай.

(Сахна қараңғыланып, жарық кері жанғанда Хеопс пирамидасының жанында ұсталарға қару соқтырып, майдан даласында отырған Бейбарыс көрінеді. Жанында өзінің тарихшысы қыпшақ Тәңірберді).

БЕЙБАРЫС *(қару соғып жатқан ұсталарға):* Алмас қылыш қайтпас болады. Оттан суырып суға салыңдар. Әп, бәрекелді! *(Тарихшысына бұрылып)* Не дедік, Тәңірберді?

ТӘҢІРБЕРДІ *(жазғанын оқып):* «Сарайда тақ таласы шықты. Бас уәзір Аға Шахин жеребе тастады. Өзі тақтан бас тартты. Барға қанағатшыл, көпке қамқор, аяулы адам еді».

БЕЙБАРЫС: Жеребеде Айбек жеңіп, курд нәсілі тағы да таққа отырды деп жаз. Араға жұма намазын салып, Фатиманы некелеп алды де. Хош. Мекер алдымен төсегін, сосын көсемін сатты де. Алланың өзі кешіргей, түн жамылып жас тоқалы сұлтанға қанжар сұқты де. Тақ Фатимаға бұйырды. Жаратқанның бермеген несібесін зорлықпен қан төгіп алды де. Мың жылда да өшпейтіндей етіп таңбалап жаз. Зорлық пен зұлымдық егіз туған. Фатиманы тақтан ел тайғызды. Орнына қыпшақ нәсілі, менің өзім досым Қүтіз

сұлтан сайланды де. Қалғанын өзің өрнекте. (*Бейбарыс орнынан тұрып кетеді*).

ТӘҢІРБЕРДІ (*қолжазбасын қойнына жасырып*): Сарайдың айтылмайтын астыртын ойындарын менен жасырмай жәйіп салады. О, атақты әскербасы, маған қыпшақ деп сенгенің шығар. Ақтармын уыздай көңіліңді.

(*Сахнаға киіз үй құралын көтергендер шығады. Жандарында Бейбарыстың жары Тәжі Бақыт пен екі ұлы – Сайд және Ахмет бар*).

БЕЙБАРЫС (*қуанып*): Оу, Еділ-Жайықты жайлаған қыпшақ көшіп келгендей болды ғой (*киіз үйдің әр құралына бір жармасады*). Бәрі де бала күнгі көрген мүлік. (*Тәжі Бақыт пен екі ұлы күле қарап тұрады*). Мынау – шаңырақ. Бұл – үйдің төбесі. Бәдәуилер сынды киізді қаусырып бумайды. Киіз еркін жайылады. Кереге, уық, уық па еді, есімнен шығыпты. Үстіне анам құрт пен ірімшік, сарысу жаятын (*терең күрсініп*). О, кешкен дәурен...

ТӘЖІ БАҚЫТ: Бас ием, өзің ұзақ жыл армандаған киіз үйдің жарағын ұлы жорық алдында дайындатқанмын. Өзің айтқансың, керегесі он екі қанат деп. Екі ұлың да жанын салды.

САЙД: Тек құрастыруын білмедік, әке.

АХМЕТ: Әкем осындай киіз үйде көз ашқан десем, Сайд сенбейді.

БЕЙБАРЫС (*екі ұлына мейірлене қарап*): Иә, Сайд, Ахмет әкелерің шапқан тұлпардың тұяғы, жүзген кемеңнің бауыры тозған алыста осы киіз үйде іңгөлаған. Киіз үйден шығып, күллі әлемге кеттік.

ТӘЖІ БАҚЫТ: «Киіз үйдің іргесін түріп тастап, қымызға қанып, қазы жеп сәскеге дейін ұйықтар ма еді» деуші ең...

САЙД: Жылқының еті. (*Өз-өзінен*) Жей алмаймын.

АХМЕТ: Қымыз. (*Өз-өзінен*) Одан Нілдің суы артық.

БЕЙБАРЫС (*есітіп, үнсіз бас шайқайды*): «Құлынында кісінемеген ат болар, атасын көрмеген ұл жат болар» деген сол. Өз ортасы өгей етті-ау бұларды.

ТӘЖІ БАҚЫТ: Құрмаймыз ба, бас ием?

БЕЙБАРЫС: «Қыпшақтан қатын алғанның бір ісі артық» деседі ақ сәлдесіне оранған арабтар. Құрсақ, құралық. Кәне, жігіттер, қаумалаңдар (*қара зәңгісі, қыпшағы аралас киіз үйге көмектеседі. Киіз үй сахнаның төріне емес, кейінгі көріністерге кесел келмейтіндей етіп шетке құрылған сипат береді*). Алдымен шаңырақты көтере ме, керегені құра ма, уықты қайсысына байлайтын еді? Тәжі Бақыт, келші бері, әкем айтып отыратын, шаңырақ деген өзім, уық деген балаларым, ал кереге деген шешелерің деп.

ТӘЖІ БАҚЫТ: Ендеше, екеуімізден бастайық. Сіз шаңыраққа, мен керегеге, балалар уыққа ие болсын.

БЕЙБАРЫС (*шаңырақты көтеріп*): Әуп! Ата-бабаның аруағы жар болғай. Жат өлкеде көтерген шаңырағым ырысты болғай.

ТӘЖІ БАҚЫТ (*күбірлеп*): Екі ұлға жұғысты болғай, әумин. (*Абыр-сабыр, қуанышты кейіп киіз үй тігу үстінде жалғаса береді*).

(*Келесі көріністе Бейбарыс ортада отыр. Бір қара зәңгі күзетіп, екіншісі желпүіш желпуде. Айналасының бәрі қару соғып жанталасып жатыр. Бейбарыстың алдында дар ағашы, онда екі аяғынан төмен қарай салбыратып асыл қойған бір француз тұр. Басы әлсін-әлсін бұлғақ қағады*).

БЕЙБАРЫС (*әлгіге назарын тіктеп*): Допты қарудың тілін білмеймін дейсің, а?

ТҮТҚЫН: Білсем айтар ем, әскербасы.

БЕЙБАРЫС: Өтірік! Жолбарыстай өңкиген темірдің құйрығына от тигізіп тұрғаныңды соғыс үстінде көрдік.

ТҮТҚЫН: Менің міндетім – пілтеге от тигізу. Сосын «пұх!» дейді.

БЕЙБАРЫС: Біздің қолға өткен соң неге «пұх!» дегізбедің?

ТҮТҚЫН: Өтім аузыма құйылып барады.

БЕЙБАРЫС (*қамшымен француздарды құйрыққа бір тартады, анау шоршып түседі*): Міне, құйрығыңнан от бердім. Ол қайда барады?

ТҮТҚЫН: Пілтеге, ойбай. Пілте жанады.

БЕЙБАРЫС: Ә, пілте жана ма? Пілте бар бізде (*құйрығынан бір ұрады*). Пілте жанып қайда барады?

ТҮТҚЫН: Өтіме. Жоқ, ойбай, дәріге. (*Денесі жыбырлап*) Дәрі тұтанып, допты атады. Доп...

БЕЙБАРЫС: Доп мәмлүкті (*ойланып*).

ТҮТҚЫН: Дәрі жоқ бізде, дәрі. Өтім, ойбай.

БЕЙБАРЫС: Дәрі тап, жаса. Әйтпесе орнына өтіңді құямын. Өкетіндер мынаны! (*Үш-төрт мәмлүк дар ағашымен қоса көтерісіп алып кетіседі. Бейбарыс қару-жарақ соғып жатқандардың жанына барып, әрқайсысын сынап көреді*). Қылыш. Исфаһан үлгісімен соғылған қайқы қылыш. Отқа қақтадың ба, суға пісірдің бе? (*Мәмлүкке*) Мә, ұста (*бір қылышты лақтырады, анау қағып алады*). Кел. Жекпе-жек. Жекпе-жек.

МӘМЛҮК: Әскербасы, қорқамын.

БЕЙБАРЫС (*ақырып*): Кімнен?!

МӘМЛҮК: Сізден.

БЕЙБАРЫС: Шабам қазір басыңды (*төніп кеп*). Қылыштас.

МӘМЛҮК: Сізді онда моңғол жасағы деп ойлайын.

БЕЙБАРЫС: Иә, моңғол жасағы.

МӘМЛҮК (*айбаттанып, кіжініп*): Ә, онда мә, ендеше. (*Екеуі құтырына қылыштасады*). Айдалада өлген әкем үшін! Мә! Сенің қолында жан берген ағам үшін! Мә, ит моңғол! (*Екеуі бір-бірін бұрышқа қуып тыға бастайды*).

БЕЙБАРЫС (*күлімсіреп жүріп*): Жарайсың, мәмлүк, жарайсың, ерім. Қайқайта шап, орап жібер қолыңды. Бұқ! Секір жаныңа! Қорған. Ұмтыл ілгері! (*Жан-жағындағылар үрейленіп қарап тұрады*). Шегін дедім! (*Мәмлүк құлайды*). Әп, бөлем! (*Бейбарыс оң аяғынан кеудесінен басып тұрып, қылышты мойнына тақайды*) Жансауға ма?

МӘМЛҮК: Жоқ.

БЕЙБАРЫС: Жарайсың, түр.

(Шабарман жетеді айқалап).

ШАБАРМАН: Уа, әскербасы Бейбарыс ием, Бағдатты жау алыпты, жау!.. Моңғолдан қырық елші келді. Сұлтан Қүтіз сізді тағатсыз күтіп отыр.

(Бейбарыс сұлтан сарайына келіп кіреді. Қүтіз тақта отыр. Жанында Қалауын, Хуан, т.б қадилар мен шейхтер. Қүтіздің қабағы қатулы).

ҚҰТІЗ: Ә, Бейбарыс ерім, келдің бе?

БЕЙБАРЫС: Есендік, сұлтан.

ҚҰТІЗ *(даусын қатайтып)*: Ел есен емес, Бейбарыс. Сіз бен бізге заманында құлдық қамытын кигізген моңғолдар Бағдатты алды.

ХУАН *(өз-өзіне)*: Біріне сұлтандық сыйлаған, екіншісіне әскербасы дәрежесін бергізген сол моңғолдар емес пе? Күпірім-ау, бұл қыпшақтарға жақпассың. *(Даусын қатайтып)* Шаһарға өрт қойыпты, өрт.

БЕЙБАРЫС: Бастап келген қай ноян?

ҚҰТІЗ: Құлағу мен Кетбұқа.

ҚАЛАУЫН: Соқан десеңші!

ХУАН: Шаһар бегін белінен теуіп, екіге бүктеп тастапты.

ШЕЙХ: Сұпының жайнамазын өртепті.

ХУАН: Мешітті атқора еткен. Нәжіс төгіпті.

ҚҰТІЗ *(асасын көтеріп)*: Үрейлерің ұшпасын! Құлағу мен Кетбұқа аттандырған қырық елші қабылдау тосып отыр.

БЕЙБАРЫС: Сөйлеселік.

ҚАЛАУЫН: Лебізін бағалық.

ҚҰТІЗ: Аз бөлігі кірсін шұбырмай.

(Ішке еңкеңдеп, тоңқандап, кейбірі кердең қағып бесалты елші кіреді).

ЕЛШІ: Египет әмірі Қүтіз сұлтанға жаһанның иесі, жердің кіндігі Шыңғыс ханның ұрпағы Құлағу мен Кетбұқадан бір мәрте сәлем!

ҚҰТІЗ: Сәлемін қабыл алдық.

БЕЙБАРЫС: Басқыншының сәлеміне зәрулігіміз жоқ.

ҚАЛАУЫН: Одан да сойыл сойысатын жерін айтсын.

ЕЛШІ: Ұлы Қаһанның ұрпағы сәлем-сауқатпен қоса хат жолдады. Қабыл алыңыз (*шиыршықталған қағазды Қүтізге тапсырады*).

ҚҰТІЗ (*қағаздың орауын жазып оқып*): «Өз еріктеріңмен беріліңдер. Каир қақпасын өз қолдарыңмен ашыңдар. Әрбіріңе бас амандығын тарту етеміз. Әйтпесе, әлемді ат тұяғымен таптаған әскерім сендердің де тіріңді азапқа, өліңді тозаққа салады. Қайыр, хош. Құлағу, Кетбұқа. Мәрімді бастым».

ҚАЛАУЫН: Ох-хо, дәмесінің зорын.

ШЕЙХ: Аяғы боқта, төбесі көкте екен.

БЕЙБАРЫС (*моңғолдың бір елшісіне көз тігіп үнсіз қалады. Өз-өзінен күбірлеп*): Ауса ше? Одан бері аттай екі мүшел өтіпті.

ҚҰТІЗ: Уа, уәзір мен бектер, шейхтар мен қадилер, берер жауап, кесімді сөз айтыңдар.

ҚАЛАУЫН: Бұл зымиян моңғолдарды білемін. Бағдатты шауып, Каирды аман қалдырмайды. Ғазауат жариялайық.

БЕЙБАРЫС: Ғазауат, тек қана ғазауат!

ҚҰТІЗ: Египеттен өліп айырылайық. Тірілей – жоқ!

ЕЛШІ: Сыйынды қашырмай берілгеннің жөні бөлек, сұлтан.

ҚҰТІЗ: Жап аузыңды, сайқал неме!

БЕЙБАРЫС: Көмейіне қорғасын құяйын мұның.

ҚҰТІЗ: Сабыр, Бейбарыс!

ХУАН: Шаһарымызды сақтаса, жанымызға мігір берсе, келісімге келіп-ақ өмір сүрейік.

ШЕЙХ: Ойланайық онда (*солқылдақтық танытып*).

ЕЛШІ: Ойланған абзал (*кергіп*). Уақыт берейік. Ертең сәскеге дейін.